

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

ગુજરાત હાઈકોર્ટ, અમદાવાદ ખાતે

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૯૮૦૯/૨૦૨૬

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી નિખિલ એસ. કરીયેલ

=====

રિપોર્ટિંગ માટે મંજૂર	હા	ના
	હા	

=====

પટેલ જૈમિન જગદીશભાઈ અને અન્ય

વિરુદ્ધ

ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય

=====

ઉપસ્થિતિ:

અરજદાર(રો) નં. ૧,૨,૩,૪,૫ તરફે ભાગીરથ એન. પટેલ (૯૦૧૬)

સામાવાળા(ઓ) નં. ૧ તરફે ગવર્નમેન્ટ પ્લીડર સુશ્રી શ્રુતિ ધ્રુવ

સામાવાળા(ઓ) નં. ૨,૩ તરફે શ્રી દેવાંગ ડી. દવે (૨૬૨૭)

=====

કોરમ: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી નિખિલ એસ. કરીયેલ

તારીખ : ૧૩/૦૮/૨૦૨૬

ચુકાદો

૧. અરજદારો વતી વિદ્વાન વકીલ શ્રી દીપક પટેલ, સામાવાળા નં. ૧ – રાજ્ય વતી વિદ્વાન આસિસ્ટન્ટ ગવર્નમેન્ટ પ્લીડર સુશ્રી શ્રુતિ ધ્રુવને સાંભળવામાં આવ્યા અને સામાવાળા નં. ૨ અને ૩ તરફે વિદ્વાન વકીલ શ્રી દેવાંગ દવે ગેરહાજર છે.

૨. આ અરજી દ્વારા અરજદારોએ નીચે મુજબની દાદ માગી છે:-

“એ) આ અરજી દાખલ કરવી;

બી) યોગ્ય રિટ, હુકમ અથવા નિર્દેશ જારી કરીને આ અરજી મંજૂર કરવી અને તેના દ્વારા, સામાવાળા નં. ૨ દ્વારા પસાર કરાયેલા તારીખ ૧૮/૦૪/૨૦૨૬ ના હુકમ (એનેક્સર-બી) ને કાયદેસર અમાન્ય ઠેરવી રદ કરવા મહેરબાની કરશો;

સી) વધુમાં ધાણોટ ગ્રામ પંચાયત, ગામ ધાણોટ, તાલુકો કલોલ, જિલ્લો ગાંધીનગર દ્વારા પસાર કરાયેલા તારીખ ૨૦/૦૨/૨૦૨૬ ના ઠરાવ નં. ૨ (એનેક્સર-એ) ને કાયદેસર અમાન્ય ઠેરવી રદ કરવા મહેરબાની કરશો;

ડી) વધુમાં સામાવાળા નં. ૨ અને ૩ ને એવા યોગ્ય હુકમો અને નિર્દેશો પસાર કરવા નિર્દેશ આપવા મહેરબાની કરશો કે જાણે વર્ષ ૨૦૨૬-૨૦૨૭ માટે ધાણોટ ગામની ધાણોટ ગ્રામ પંચાયતનું બજેટ નિર્ધારિત સમય મર્યાદામાં મંજૂર કરવામાં આવ્યું નથી;

ઈ) આ અરજી દાખલ થવાની પેન્ડન્સી અને અંતિમ નિકાલ સુધી, ધાણોટ ગ્રામ પંચાયત, ગામ ધાણોટ, તાલુકો કલોલ, જિલ્લો ગાંધીનગર

દ્વારા પસાર કરાયેલા તારીખ ૨૦/૦૨/૨૦૨૬ ના વાદગ્રસ્ત ઠરાવ નં. ૨ (એનેક્ષર-એ) અને સામાવાળા નં. ૨ દ્વારા પસાર કરાયેલા તારીખ ૧૮/૦૪/૨૦૨૬ ના વાદગ્રસ્ત હુકમ (એનેક્ષર-બી) ના અમલ, બજવણી અને અમલીકરણ સ્થગિત રાખવા મહેરબાની કરશો;

એફ) ન્યાયના હિતમાં યોગ્ય જણાય તેવી અન્ય અને વિશેષ રાહતો મંજૂર કરશો.”

૩. અરજદારનો એવો કેસ છે કે અરજદારો એક ધાણોટ ગ્રામ પંચાયત, ગામ: ધાણોટ, જિલ્લો: ગાંધીનગરના ચૂંટાયેલા સભ્યો છે અને જ્યારે, અરજદારોનો એવો કેસ છે કે ધાણોટ ગ્રામ પંચાયતમાં ૮ ચૂંટાયેલા સભ્યો અને એક સરપંચ છે. અરજદારોનો એવો કેસ છે કે, વર્ષ ૨૦૨૬-૨૦૨૭ માટે ગ્રામ પંચાયતના બજેટને મંજૂરી આપવા માટે પ્રસારિત કરાયેલા એજન્ડા મુજબ તારીખ ૨૩.૦૧.૨૦૨૬ ના રોજ ગ્રામ પંચાયતની સામાન્ય સભા નિર્ધારિત કરવામાં આવી હતી. એવું જણાય છે કે બહુમતી મતોથી તે અસ્વીકાર કરવામાં આવ્યું હતું. એવું જણાય છે કે ત્યારબાદ, તારીખ ૧૧.૦૨.૨૦૨૬ ના રોજ બીજી સામાન્ય સભા નિર્ધારિત કરવામાં આવી હતી, અને તે પણ ફરીથી બહુમતી મતોથી અસ્વીકાર કરવામાં આવી હતી. એવું જણાય છે કે ત્યારબાદ, તારીખ ૨૮.૦૨.૨૦૨૬ ના રોજ મીટિંગ નિર્ધારિત કરવામાં આવી હતી અને જ્યારે અરજદારો સહિતના કેટલાક સભ્યોએ તેનો વિરોધ કર્યો હતો, તેમ છતાં, તારીખ ૨૮.૦૨.૨૦૨૬ ના રોજ મીટિંગ બોલાવવામાં આવી હતી

જેમાં અરજદારો હાજર રહ્યા હતા. એવું જણાય છે કે મીટિંગમાં, ૩ સભ્યોએ બજેટ સંબંધિત દરખાસ્તને સમર્થન આપ્યું હતું અને ૪ અરજદારો નં. ૧, ૨, ૩ અને ૫ એ બજેટની દરખાસ્તનો વિરોધ કર્યો હતો. એવું જણાય છે કે બજેટને પંચાયતની મંજૂરી મળી શકે કે નહીં તે નક્કી કરવા માટે મતદાન થયું હતું અને જ્યારે મૂળભૂત રીતે ૪ અરજદારો નં. ૧, ૨, ૩ અને ૫ એ દરખાસ્ત વિરુદ્ધ મતદાન કર્યું હતું, અરજદાર નં. ૪ હાજર રહ્યા ન હતા અને બીજી તરફ સરપંચ સહિતના બાકીના સભ્યોએ બજેટ દરખાસ્તની તરફેણમાં મતદાન કર્યું હતું.

૩.૧ એવું જણાય છે કે ૪/૪ ની સરખામણી એટલે કે ટાઇ થવાના કારણે, સરપંચે બજેટ દરખાસ્તની તરફેણમાં બીજો અથવા કાસ્ટિંગ વોટ આપવાના પોતાના અધિકારનો ઉપયોગ કર્યો હતો અને જ્યારે સદર દરખાસ્તને ગ્રામ પંચાયત દ્વારા સ્વીકારવામાં આવી હોવાનું ગણવામાં આવ્યું હતું. સદર નિર્ણયથી વ્યથિત થઈને, એવું જણાય છે કે અરજદારોએ તારીખ ૨૫.૦૨.૨૦૨૬ અને ૦૭.૦૪.૨૦૨૬ ની રજૂઆતો મારફત જિલ્લા વિકાસ અધિકારીનો સંપર્ક કર્યો હતો અને જ્યારે, આવી રજૂઆત પર કોઈ પગલાં લેવામાં આવ્યા ન હોવાનું જણાતાં, અરજદારો સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૪૩૪૫/૨૦૨૬ દ્વારા આ કોર્ટ સમક્ષ આવ્યા હતા. એવું જણાય છે કે વિદ્વાન સમક્ષ બેન્ચે તારીખ ૩૦.૦૩.૨૦૨૬ ના હુકમ દ્વારા અરજદારોને જિલ્લા વિકાસ અધિકારી, ગાંધીનગરને તારીખ ૦૭.૦૪.૨૦૨૬ ના રોજ કરાયેલી રજૂઆત પર આગળ વધવા માટે અરજી પાછી ખેંચવાની

પરવાનગી આપી હતી અને જ્યારે, જિલ્લા વિકાસ અધિકારીએ હાલની અરજીમાં વાદગ્રસ્ત તારીખ ૧૮.૦૪.૨૦૨૬ ના હુકમ દ્વારા રજૂઆત નકારી કાઢી હતી, જે હુકમથી વ્યથિત થઈને અરજદારો આ કોર્ટ સમક્ષ આવ્યા છે.

૪. અરજદારો વતી વિદ્વાન વકીલ શ્રી દીપક પટેલે જિલ્લા વિકાસ અધિકારી દ્વારા પસાર કરાયેલા હુકમને અન્ય બાબતોની સાથે એ આધારે પડકાર્યો હતો કે જિલ્લા વિકાસ અધિકારી અરજીની દલીલનું તેના યોગ્ય પરિપ્રેક્ષ્યમાં મૂલ્યાંકન કરવામાં નિષ્ફળ રહ્યા છે કે જ્યારે કલમ ૯૬ એ પ્રિસાઈડિંગ ઓફિસરને ટાઈના કિસ્સામાં મત આપવાની સત્તા આપી છે, તેમ છતાં, સરપંચ એવો મત આપી શક્યા ન હોત જે તેમની પોતાની તરફેણમાં હતો. વિદ્વાન વકીલ શ્રી પટેલે આ સંબંધમાં ગુજરાત પંચાયત એક્ટની કલમ ૧૧૬ તરફ આ કોર્ટનું ધ્યાન દોર્યું છે, જે વાર્ષિક બજેટ અંદાજ અંગે જણાવે છે અને જ્યારે, એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે સદર જોગવાઈ મુજબ ચાલુ વર્ષના ૩૧મી માર્ચ સુધીમાં તાલુકા પંચાયત દ્વારા આવા સુધારા અને ભલામણો સાથે પંચાયત દ્વારા બજેટ અંદાજ મંજૂર થવો જરૂરી હતો અને જ્યારે વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે બિન-ભલામણના કિસ્સામાં, રાજ્ય કાયદેસર અભિપ્રાય રચી શકે છે કે પંચાયત તેની ફરજો અને કાર્યો બજાવવા માટે અસમર્થ હતી.

૪.૧ વિદ્વાન વકીલ શ્રી પટેલ રજૂઆત કરશે કે, જો બજેટ દરખાસ્ત મંજૂર ન થઈ હોત તો સરપંચે હોદ્દો જ ગુમાવી દીધો હોત, તેથી, સરપંચ વાસ્તવમાં

પોતાની તરફેણમાં મત આપી રહ્યા હતા અને જ્યારે, વિદ્વાન વકીલ શ્રી પટેલ રજૂઆત કરશે કે આ એક સ્વીકાર્ય સ્થિતિ ન હોવાથી, આ કોર્ટે હસ્તક્ષેપ કરવો જોઈએ.

જ.૨ વિદ્વાન વકીલ શ્રી પટેલ ૧૯૮૦ (૧) જી.એલ.આર. ૯ માં રિપોર્ટ થયેલા બળવંતરાય ભીમભાઈ દેસાઈ વિ. તાલુકા પંચાયત, કામરેજ ના કેસમાં અને ૧૯૮૩ (૧) જી.એલ.આર. ૫૩૭ માં રિપોર્ટ થયેલા શેઠ કાંતિલાલ ચુનીલાલ અને અન્ય વિ. મોડાસા નગર પંચાયત ના કેસમાં આ કોર્ટના નિર્ણય પર પણ આધાર રાખશે.

જ.૩ વિદ્વાન વકીલ શ્રી પટેલ રજૂઆત કરશે કે, સદર નિર્ણયમાં, આ કોર્ટની વિદ્વાન સમક્ષ બેન્ય અન્ય બાબતોની સાથે એવા નિષ્કર્ષ પર આવી હતી કે, ટાઈના કિસ્સામાં, જો સરપંચે પોતાનો કાર્સ્ટિંગ વોટ પોતાની તરફેણમાં આપ્યો હોય, તો આવા કાર્સ્ટિંગ વોટને ગેરકાયદે જાહેર કરી શકાય છે. આમ, વિદ્વાન વકીલ શ્રી પટેલ રજૂઆત કરશે કે જિલ્લા વિકાસ અધિકારી દ્વારા પસાર કરાયેલો હુકમ રદ કરવો જોઈએ અને પરિણામે ગ્રામ પંચાયત દ્વારા પસાર કરાયેલો ઠરાવ પણ કાયદેસર અમાન્ય ઠેરવી રદ કરવો જોઈએ.

૫. તેની સામે, વિદ્વાન આસિસ્ટન્ટ ગવર્નમેન્ટ પ્લીડર સુશ્રી શ્રુતિ ધ્રુવ એવી રજૂઆત કરીને ભારપૂર્વક વાંધો ઉઠાવશે કે જિલ્લા વિકાસ અધિકારીએ કાયદા અનુસાર, ખાસ કરીને પંચાયત એક્ટની કલમ ૯૬ અનુસાર યોગ્ય નિર્ણય લીધો છે, અને જ્યારે વિદ્વાન આસિસ્ટન્ટ ગવર્નમેન્ટ પ્લીડર રજૂઆત કરશે કે

કોઈ હસ્તક્ષેપની જરૂર નથી.

૬. સંબંધિત પક્ષકારોના વિદ્વાન વકીલોને સાંભળ્યા અને રેકર્ડ પરના દસ્તાવેજોનું અવલોકન કર્યું. એકમાત્ર પ્રશ્ન, જેનો જવાબ આપવો જરૂરી છે તે એ છે કે શું ગ્રામ પંચાયત દ્વારા પસાર કરાયેલા ઠરાવમાં આ કોર્ટ દ્વારા એ આધારે હસ્તક્ષેપ કરવો જરૂરી છે કે જે સરપંચે કાર્સિંગ વોટ અથવા બીજો મત આપ્યો હતો, તેમણે આપો મત પોતાની તરફેણમાં આપ્યો હતો અથવા તેના બદલે, શું તેઓ કાર્યવાહીમાં હિત ધરાવતા પક્ષકાર હતા.

૬.૧ વાસ્તવિક સ્થિતિનું વિશ્લેષણ કરતાં પહેલાં, આ મુદ્દા પર વિદ્વાન સમકક્ષ બેન્ચો દ્વારા સ્થાપિત કાયદાને સમજવું ફાયદાકારક રહેશે. બળવંતરાય ભીમભાઈ દેસાઈ (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં, વિદ્વાન સમકક્ષ બેન્ચ (માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી પી.ડી. દેસાઈ, જેઓ તે સમયે હતા) સમક્ષના કેસની હકીકતો પંચાયતના પ્રમુખ દ્વારા એવા કેસમાં પોતાનો મત આપવા સંબંધિત હતી, જેમાં તેઓ પોતે હિત ધરાવતા પક્ષકાર હતા. એવું જણાય છે કે આ મુદ્દો કારોબારી સમિતિની રચના સંબંધિત હતો, અને જ્યારે એવું જણાય છે કે પ્રમુખ પોતે સદર કારોબારી સમિતિની ચૂંટણી માટે ઉમેદવાર હતા, અને જ્યારે, ટાઈ થઈ હોવાથી, પ્રમુખે બીજો અથવા કાર્સિંગ વોટ આપ્યો હતો અને તાલુકા પંચાયતની કારોબારી સમિતિના સભ્ય તરીકે પોતાને ચૂંટાવી લીધા હતા. આ સંદર્ભમાં વિદ્વાન સમકક્ષ બેન્ચે અન્ય બાબતોની સાથે અવલોકન કર્યું હતું કે પ્રમુખ દ્વારા બીજો અથવા કાર્સિંગ

વોટ આપવો અમાન્ય હતો, કારણ કે કાસ્ટિંગ વોટ તેમના પોતાના અંગત લાભ માટે હતો. સદર નિર્ણયના ફક્ત નં. ૮ અને ૯, વર્તમાન હેતુઓ માટે સુસંગત હોવાથી, લાભ ખાતર નીચે પુનઃ રજૂ કરવામાં આવે છે:-

“૮. બંને મુદ્દાઓ હેઠળ પડકારના બીજા ગ્રાઉન્ડ પર, જોકે, અરજદાર મજબૂત સ્થિતિમાં છે. તાલુકા પંચાયતના પ્રમુખ જેમણે બેઠકનું અધ્યક્ષપદ સંભાળ્યું હતું તેઓ પોતે કારોબારી સમિતિના ઉમેદવાર હતા. એ અકલ્પનીય છે કે તેઓ આવી બેઠકનું અધ્યક્ષપદ સંભાળી શક્યા હોત. આવી બેઠકનું અધ્યક્ષપદ સંભાળતી વ્યક્તિએ એક અથવા વધુ વૈધાનિક સમિતિઓની રચના સંબંધિત દરખાસ્ત સાથે ગાઢ રીતે જોડાયેલા પ્રશ્ન સહિત કોઈપણ સંખ્યાના પ્રશ્નો પર પોતાનો ચુકાદો આપવો પડી શકે છે. ઉદાહરણ તરીકે, ગુજરાત તાલુકા અને જિલ્લા પંચાયત (કાર્યપદ્ધતિ) નિયમો, ૧૯૬૩ (હવે પછી ‘કાર્યપદ્ધતિ નિયમો’ તરીકે ઓળખાશે) ના નિયમ ૩૯ ના પેટા-નિયમ (૧) પ્રિસાઈડિંગ ઓફિસર પર તમામ વ્યવસ્થાના પ્રશ્નો (પોઈન્ટ્સ ઓફ ઓર્ડર) નો નિર્ણય કરવાની ફરજ લાદે છે અને તેમના નિર્ણયને ‘આખરી’ બનાવે છે. તદનુસાર ઉઠાવવામાં આવેલા મુદ્દાઓ બેઠકની નોટિસની પર્યાપ્તતા, બેઠકમાં કોરમ, કોરમના અભાવે મુલતવી રાખવા, હાજર સભ્યના મતદાનના અધિકાર અને આવા અથવા સમાન પ્રશ્નો સાથે સંબંધિત હોઈ શકે છે જે દરખાસ્તના અંતિમ પરિણામ પર સીધી અસર કરી શકે છે. હાલના કેસમાં જ અરજદારે પ્રમુખને બીજો અથવા કાસ્ટિંગ વોટ આપવાના અધિકાર અંગે વાંધો

ઉઠાવ્યો હતો અને સદર વાંધો પ્રમુખ દ્વારા પોતે જ ફગાવી દેવામાં આવ્યો હતો. આ દર્શાવે છે કે જ્યારે પ્રમુખ પોતે વૈધાનિક સમિતિઓમાંથી એક માટે ઉમેદવાર હોય છે, ત્યારે તેમણે પોતાના હિતને અસર કરતા પ્રશ્નોનો નિર્ણય કરવો પડી શકે છે અને ઘણીવાર આવી પરિસ્થિતિઓમાં તેઓ પોતાના કેસમાં જ ન્યાયાધીશ બનશે. આવા સંજોગોમાં, તેમની ફરજ અને હિત વચ્ચે સ્પષ્ટ સંઘર્ષ થશે અને સામાન્ય સંજોગોમાં, તેથી, પ્રમુખે ઉપપ્રમુખની તરફેણમાં અધ્યક્ષસ્થાન ખાલી કરવું જોઈએ, અથવા જો તેઓ ગેરહાજર હોય અથવા તે જ અથવા અન્ય કોઈપણ આધારે અયોગ્ય ઠર્યા હોય, તો બેઠકમાં હાજર સભ્યોને હાજર રહેલા અને મતદાન કરવા માટે હકદાર હોય પરંતુ જે ઉમેદવાર નથી તેવા સભ્યોમાંથી એકને બેઠકનું અધ્યક્ષપદ સંભાળવા પસંદ કરવાની મંજૂરી આપવી જોઈએ. હાલના કેસમાં આ પદ્ધતિ અપનાવવામાં આવી ન હોવાથી અને પ્રમુખ કારોબારી સમિતિના ઉમેદવાર હોવા છતાં બેઠકનું અધ્યક્ષપદ સંભાળવાનું ચાલુ રાખ્યું હતું અને અરજદાર દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલા વ્યવસ્થાના મહત્વના મુદ્દાનો પોતાની તરફેણમાં નિર્ણય કર્યો હતો, તેથી ચૂંટણી અમાન્ય ઠેરવવી જ જોઈએ. ૯. હું જે અભિપ્રાય લઈ રહ્યો છું તેમાં મને આર વિ. વ્હાઈટ, (૧૮૬૭) ૨ ક્યુબી ૫૫૭ અને નાગપ્પા વિ. મદ્રાસ રેસ કલબ, એ.આઈ.આર. ૧૯૫૧ મદ્રાસ ૮૩૧ ના નિર્ણયો દ્વારા સમર્થન મળે છે. અગાઉના કેસમાં, સંબંધિત વૈધાનિક જોગવાઈ હેઠળ, બોરોના કાઉન્સિલરોની ચૂંટણી મેયર અને એસેસરો સમક્ષ થવાની હતી. બીજા

શબ્દોમાં કહીએ તો, મેયરે રિટર્નિંગ ઓફિસર તરીકે કામ કરવાનું હતું. તે કેસમાં મેયર પોતે નિવૃત્ત થતા કાઉન્સિલરોમાંના એક હતા અને ઉમેદવાર પણ હતા અને તેથી, તેમણે રિટર્નિંગ ઓફિસર તરીકે કામ કરવામાં પોતાની અસમર્થતા દર્શાવી હતી. તેના પર, બોરોની કાઉન્સિલે ચૂંટણીમાં મેયર પતી કાર્ય કરવા અને મેયરના સ્થાને આવી તમામ ફરજો બજાવવા માટે તેના ચાર એલ્ડરમેનમાંથી એકની નિમણૂક કરી હતી. સદર એલ્ડરમેને એસેસરો સાથે રિટર્નિંગ ઓફિસરની ફરજ બજાવી હતી અને મેયર સહિતના કાઉન્સિલરો યોગ્ય રીતે ચૂંટાયા હતા. તેના પર મેયરને કયા અધિકારથી તેઓ નવા ચૂંટાયેલા કાઉન્સિલરનો હોદ્દો ધરાવવાનો, ઉપયોગ કરવાનો અને ભોગવવાનો દાવો કરે છે તે દર્શાવવા માટે રિટ ઓફ કો-વોરંટોની કાર્યવાહી શરૂ કરવામાં આવી હતી અને રિટ અન્ય બાબતોની સાથે એ આધારે માગવામાં આવી હતી કે સંબંધિત વૈધાનિક જોગવાઈના અર્થમાં ચૂંટણી વખતે તેઓ મેયર તરીકે ‘કાર્ય કરવા માટે અસમર્થ’ ન હતા જેણે કાઉન્સિલને આવા સંજોગોમાં મેયરના સ્થાને તમામ સત્તાઓ અને ફરજો બજાવવા માટે તાત્કાલિક એલ્ડરમેનમાંથી એકને ચૂંટવાની સત્તા આપી હતી. બ્લેકબર્ન, જે. એ ઠરાવ્યું હતું કે મેયર કાઉન્સિલર તરીકે ચૂંટાવવા માટે અયોગ્ય ન હતા કારણ કે તેઓ મેયરનો હોદ્દો ધરાવતા હતા, પરંતુ તેઓ રિટર્નિંગ ઓફિસરની તે ફરજ બજાવવા માટે અયોગ્ય ઠર્યા હતા જેમાં પોતાને ચૂંટવાનો સમાવેશ થતો હતો, કારણ કે તેઓ ચૂંટણીમાં હિત ધરાવતા હતા અને જ્યાં મેયર અંગત રીતે અયોગ્ય ઠર્યા

હતા, ત્યાં કાઉન્સિલ માટે યોગ્ય માર્ગ એ હતો કે તેઓએ તે કેસમાં ક્યાં મુજબ અવેજીની નિમણૂક કરવી જોઈએ. મેયરના સ્થાને કાર્ય કરવા માટે અવેજીની કાઉન્સિલ દ્વારા કરવામાં આવેલી નિમણૂક તેથી માન્ય હતી. મેલોર, જે. એ તે જ અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો હતો. તેમણે પણ ઠરાવ્યું હતું કે જ્યારે મેયર પોતે ઉમેદવાર હતા, ત્યારે આપોઆપ તે કાર્યો કરવા માટે તાત્કાલિક અન્ય વ્યક્તિને ચૂંટવી જરૂરી બની ગઈ હતી જે કાર્યો તેઓ ઉમેદવાર બનવાના કારણે અસમર્થ ન બન્યા હોત તો બજાવત અને તેથી, જો કાઉન્સિલે તેમના સ્થાને એલ્ડરમેનની નિમણૂક કરી હોય, તો મેયર કાઉન્સિલર તરીકે ચૂંટાઈ શક્યા હોત. પાછળના કેસમાં, પ્રશ્નોમાંનો એક મદ્રાસ રેસ ક્લબની મેનેજિંગ કમિટીના સભ્યોની ચૂંટણીની માન્યતા અંગેનો હતો. જે વ્યક્તિ પોતે મેનેજિંગ કમિટીના ઉમેદવાર હતા તેમણે બેઠકનું અધ્યક્ષપદ સંભાળ્યું હતું જેમાં ચૂંટણી યોજાઈ હતી. એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે આવા સંજોગોમાં, એવું માનવું જ જોઈએ કે ચૂંટણી અમાન્ય હતી. આ મુદ્દા પર નીચે મુજબના સુસંગત અવલોકનો કરવામાં આવ્યા હતા:- ‘શ્રી નટેસને બેઠકનું અધ્યક્ષપદ સંભાળ્યું હતું તે વધારાના આધારે પણ ચૂંટણી અમાન્ય છે. તેઓ પોતે મેનેજિંગ કમિટીના ઉમેદવાર હતા. અહીં એક એવો દાખલો છે જ્યાં ચેરમેન અર્ધ-ન્યાયિક અધિકારીની સ્થિતિમાં હતા, અને તેમણે પોતાના કેસમાં ન્યાયાધીશ બનવું પડ્યું હતું. તેમની ફરજ અને તેમના હિત વચ્ચે સ્પષ્ટ સંઘર્ષ હતો. સામાન્ય સંજોગોમાં તેમણે અધ્યક્ષસ્થાન ખાલી કરવું જોઈતું હતું અને

ઉમેદવાર ન હોય તેવા અન્ય સભ્યને તે લેવા વિનંતી કરવી જોઈતી હતી, અને આવું કરવામાં આવ્યું ન હતું. કોઈ વ્યક્તિ પોતાના કેસમાં ન્યાયાધીશ બની શકતો નથી તે એક પ્રાથમિક નિયમ છે કોઈ પણ વ્યક્તિ પોતાની ચૂંટણીનું અધ્યક્ષપદ સંભાળી શકતો નથી અને પોતાને ચૂંટી શકતો નથી. આ સિદ્ધાંતો સુસ્થાપિત છે, અને તેમની સાથે વિગતવાર વ્યવહાર કરવો બિનજરૂરી છે.’ આ બંને નિર્ણયો તેથી સિદ્ધાંતો સ્થાપિત કરે છે કે જે વ્યક્તિ ઉમેદવાર છે તે ચૂંટણી યોજાવાની હોય તેવી બેઠકના રિટર્નિંગ ઓફિસર અથવા અધ્યક્ષની સ્થિતિમાં પોતાને મૂકી શકતો નથી.”

૬.૨ ઉપર ટાંકવામાં આવેલા ભાગ પરથી, સ્પષ્ટપણે જણાય છે કે વિદ્વાન સમકક્ષ બેન્ચ દ્વારા સ્થાપિત કરાયેલી દરખાસ્ત એ હતી કે ‘કોઈપણ વ્યક્તિ પોતાની ચૂંટણીનું અધ્યક્ષપદ સંભાળી શકે નહીં અને પોતાને ચૂંટી શકે નહીં’.

૭. જ્યાં સુધી બીજા નિર્ણયનો સંબંધ છે એટલે કે શેઠ કાંતિલાલ ચુનીલાલ (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં વિદ્વાન સમકક્ષ બેન્ચ (માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી એ.એમ. અહમદી, જેઓ તે સમયે હતા) એવા કેસનો નિર્ણય કરી રહ્યા હતા જ્યાં પંચાયતના ચેરમેને બેઠકનું અધ્યક્ષપદ સંભાળ્યું હતું અને કાર્ટિંગ વોટ આપ્યો હતો, જેના પરિણામે ચેરમેન પાંચ અલગ-અલગ સમિતિઓના સભ્ય અને ચેરમેન તરીકે ચૂંટાયા હતા. એવું જણાય છે કે વિદ્વાન સમકક્ષ બેન્ચે

બળવંતરાય ભીમભાઈ દેસાઈ (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં અગાઉના નિર્ણય પર આધાર રાખીને અન્ય બાબતોની સાથે આ કોર્ટ દ્વારા ઉપર જણાવેલી દરખાસ્તનો પુનરોચ્ચાર કર્યો હતો.

૮. ઉપરોક્ત નિર્ણયોના પરિપ્રેક્ષ્યમાં વિચારણા કરતાં, એવું જણાશે કે વિદ્વાન સમકક્ષ બેન્ચ દ્વારા સ્થાપિત કાયદો એ છે કે, એવા કેસમાં જ્યાં પંચાયતના પ્રિસાઈડિંગ ઓફિસરે પોતાના અંગત લાભ માટે પોતાના બીજા અથવા કાર્ટિંગ વોટનો ઉપયોગ કર્યો હોય, તો આવો મત અમાન્ય ગણાશે અને પરિણામે, સદર બેઠકમાં લેવાયેલો નિર્ણય પણ અમાન્ય જાહેર કરવામાં આવશે. કાયદાની ઉપરોક્ત દરખાસ્તના પરિપ્રેક્ષ્યમાં વિચારણા કરતાં, એવું જણાશે કે હાલના કેસમાં, પ્રશ્નવાળી દરખાસ્ત બજેટ અંદાજને મંજૂરી આપવાની હતી, અરજદારોના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા આધાર રાખવામાં આવેલી ગુજરાત પંચાયત એક્ટની કલમ ૧૧૬ અન્ય બાબતોની સાથે આ પ્રમાણે વંચાય છે:-

“કલમ ૧૧૬: વાર્ષિક બજેટ અંદાજ

(૧) દરેક ગ્રામ પંચાયતે વાર્ષિક ધોરણે ચાલુ વર્ષની ૧૫મી ડિસેમ્બરના રોજ અથવા તે પહેલાં અથવા ચાલુ વર્ષની ૩૧મી ડિસેમ્બર પછીની ન હોય તેવી તારીખે, જે આ સંબંધમાં નિર્ધારિત કરવામાં આવે તેવા ફોર્મ અને રીતે તાલુકા પંચાયત દ્વારા મંજૂર કરવામાં આવે, આગામી વર્ષ માટે તેની આવક અને ખર્ચનો બજેટ અંદાજ તૈયાર કરાવવો પડશે અને બજેટ અંદાજ

તાલુકા પંચાયતને મોકલવો પડશે-

(એ) જ્યાં બજેટ અંદાજ ચાલુ વર્ષની ૧૫મી ડિસેમ્બરના રોજ અથવા તે પહેલાં તૈયાર કરવામાં આવ્યો હોય ત્યાં ચાલુ વર્ષની ૩૧મી ડિસેમ્બરના રોજ અથવા તે પહેલાં, અથવા

(બી) જ્યાં બજેટ અંદાજ મંજૂર તારીખે અથવા તે પહેલાં તૈયાર કરવામાં આવ્યો હોય ત્યાં ચાલુ વર્ષની ૧૫મી જાન્યુઆરીના રોજ અથવા તે પહેલાં; પરંતુ બજેટ અંદાજ એવી રીતે તૈયાર કરવામાં આવશે કે વર્ષના અંતે પંચાયત પાસે તેના જમા ખાતામાં આ સંબંધમાં નિર્ધારિત કરવામાં આવે તેટલી લઘુત્તમ રકમથી ઓછી ન હોય તેવી સિલક રહેશે.

(૨) તાલુકા પંચાયત બજેટ અંદાજની ચકાસણી કરશે અને તે મળ્યાના બે મહિનાની અંદર બજેટ અંદાજના સંબંધમાં જે અવલોકનો અને ભલામણો કરે તે સાથે પંચાયતને પરત કરશે.

(૩) પંચાયત ત્યારબાદ પેટા-કલમ (૨) હેઠળ તાલુકા પંચાયત દ્વારા કરવામાં આવેલા અવલોકનો અને ભલામણોને ધ્યાનમાં રાખીને યોગ્ય લાગે તેવા સુધારાઓ સાથે ચાલુ વર્ષની ૩૧મી માર્ચના રોજ અથવા તે પહેલાં બજેટ અંદાજ મંજૂર કરશે.

(૪) જ્યાં કોઈ ગ્રામ પંચાયત પેટા-કલમ (૩) ની જોગવાઈઓનું પાલન કરવામાં નિષ્ફળ ગઈ હોય, ત્યાં રાજ્ય સરકાર માટે એવો અભિપ્રાય રચવો કાયદેસર રહેશે કે પંચાયત તેના પર લાદવામાં આવેલી ફરજો અથવા આ એક્ટની જોગવાઈઓ હેઠળ તેને સોંપવામાં આવેલા કાર્યો કરવા માટે

અસમર્થ છે.

ખુલાસો. - કોઈ ગ્રામ પંચાયત પેટા-કલમ (૩) ની જોગવાઈઓનું પાલન કરવામાં નિષ્ફળ ગઈ હોવાનું માનવામાં આવશે નહીં, જો આવી નિષ્ફળતા તાલુકા પંચાયત દ્વારા પેટા-કલમ (૨) ની જોગવાઈઓના અપરિપાલનના કારણે થઈ હોય”

૮.૧ કલમ ૧૧૬, અન્ય બાબતોની સાથે, નિર્ધારિત કરે છે કે ગ્રામ પંચાયત દ્વારા તૈયાર કરાયેલ બજેટ અંદાજ ચાલુ વર્ષની ૩૧મી ડિસેમ્બર પહેલાં તાલુકા પંચાયતને મોકલવો જોઈએ, જ્યાં બજેટ અંદાજ ચાલુ વર્ષની ૧૫મી ડિસેમ્બરના રોજ અથવા તે પહેલાં તૈયાર કરવામાં આવ્યો હોય, અથવા વધુમાં વધુ, ચાલુ વર્ષની ૧૫મી જાન્યુઆરી પહેલાં, જ્યાં બજેટ અંદાજ તે તારીખે અથવા તે પહેલાં તૈયાર કરવામાં આવ્યો હોય. કલમ ૧૧૬ ની પેટા-કલમ (૩), અન્ય બાબતોની સાથે, નિર્ધારિત કરે છે કે તાલુકા પંચાયત દ્વારા કરવામાં આવેલા અવલોકનો અને ભલામણોને ધ્યાનમાં રાખીને આવા સુધારાઓ સાથે ચાલુ વર્ષની ૩૧મી માર્ચના રોજ અથવા તે પહેલાં બજેટ અંદાજ મંજૂર કરવો જોઈએ. પેટા-કલમ (૪), અન્ય બાબતોની સાથે, નિર્ધારિત કરે છે કે જ્યાં ગ્રામ પંચાયત પેટા-કલમ (૩) ની જોગવાઈઓનું પાલન કરવામાં નિષ્ફળ ગઈ હોય, તો રાજ્ય સરકાર કાયદેસરનો અભિપ્રાય આપી શકે છે કે પંચાયત તેને સોંપવામાં આવેલી ફરજો અને કાર્યો કરવા માટે અસમર્થ હતી.

૮.૨ ઉપરોક્ત જોગવાઈઓના આધારે, વિદ્વાન વકીલની રજૂઆત એ છે કે, જો ૩૧મી માર્ચ પહેલાં બજેટ દરખાસ્ત મંજૂર ન થઈ હોત, તો સરપંચે ગ્રામ પંચાયતના સરપંચ તરીકેનો પોતાનો હોદ્દો ગુમાવ્યો હોત. તેથી, એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે સરપંચે પોતાના બીજા અથવા કાર્સિંગ વોટનો ઉપયોગ પોતાની તરફેણમાં કર્યો હોવાનું માનવું યોગ્ય છે અને પરિણામે, સદર કાર્સિંગ વોટને અમાન્ય જાહેર કરવો જોઈએ.

૯. આ કોર્ટના સુવિચારિત મતે, ઉપરોક્ત રજૂઆત સંપૂર્ણપણે ભ્રામક છે. આ કોર્ટે એવું જણાવ્યું છે કે વિદ્વાન સમક્ષ બેન્ચો દ્વારા સ્થાપિત દરખાસ્ત, જેમ કે આ કોર્ટ દ્વારા ઉપર અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે, એ છે કે જ્યાં પ્રિસાઈડિંગ ઓફિસર પોતાના અંગત લાભ માટે પોતાના બીજા અથવા કાર્સિંગ વોટનો ઉપયોગ કરે છે, તો આવો મત અમાન્ય જાહેર કરવામાં આવશે. તેની સામે વર્તમાન અરજદારો દ્વારા સંદર્ભિત જોગવાઈ કોઈપણ રીતે એવું જણાવતી નથી કે જો ચાલુ વર્ષના ૩૧મી માર્ચ પહેલાં બજેટ દરખાસ્ત મંજૂર ન થાય તો સરપંચ પોતાનો હોદ્દો ગુમાવશે, બલ્કે કલમ ૧૧૬ ની પેટા-કલમ ૪ માંથી જે ફલિત થાય છે તે એ છે કે, જો ૩૧મી માર્ચ પહેલાં દરખાસ્ત મંજૂર ન થાય તો રાજ્ય સમગ્ર પંચાયતના સંબંધમાં કાયદેસરનો અભિપ્રાય રચી શકે છે. પંચાયત તેની ફરજો બજાવવા માટે અસમર્થ હોવા અંગે એટલે કે સરપંચ સહિત, પંચાયતના તમામ સભ્યો જેમાં હાલના અરજદારો પણ સામેલ છે, તેઓ પણ સભ્યો તરીકેનો પોતાનો દરજ્જો ગુમાવશે.

૯.૧ આ કોર્ટને એવું જણાશે કે સરપંચ દ્વારા આ સંદર્ભમાં બીજો અથવા કાસ્ટિંગ વોટ તેમની પોતાની તરફેણમાં અથવા તેમના અંગત હિતમાં આપવામાં આવેલ મત કહી શકાય નહીં, કારણ કે સરપંચ પોતે લાભાર્થી બન્યા ન હોત બલ્કે લાભાર્થી સમગ્ર પંચાયત બની હોત.

૧૦. કોઈપણ સંજોગોમાં આ કોર્ટને એવું જણાશે કે આ દરખાસ્ત વર્તમાન પરિસ્થિતિમાં લાગુ થઈ શકે નહીં, ખાસ કરીને એ હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને કે જે દરખાસ્ત કાસ્ટિંગ વોટનો ઉપયોગ કરીને પસાર કરવામાં આવી હતી તે ગ્રામ પંચાયતના બજેટ અંદાજ સંબંધિત હતી. આ કોર્ટ માટે, ઉપર સંદર્ભિત વિદ્વાન સમક્ષ બેન્યો દ્વારા સ્થાપિત દરખાસ્ત બેઠકનું અધ્યક્ષપદ સંભાળતી વ્યક્તિ અને બીજો અથવા કાસ્ટિંગ વોટ આપવા સંબંધિત છે જેના કારણે સદર વ્યક્તિને અંગત લાભ થયો હતો.

૧૧. આ કોર્ટને એવું જણાશે કે પ્રશ્નવાળા ઠરાવે સરપંચ પર કોઈ વિશેષ લાભ આપ્યો નથી, બલ્કે સમગ્ર સંસ્થા એટલે કે પંચાયતને જ લાભ મળ્યો હતો. ઠરાવ પસાર થવાથી, આ કોર્ટના મતે, સમગ્ર સંસ્થા પોતાની ફરજો બજાવવા માટે અસમર્થ જાહેર થવાથી બચી ગઈ હતી. કોઈપણ સંજોગોમાં આ કોર્ટને એવું જણાશે કે જે દરખાસ્ત મંજૂર કરવામાં આવી હતી તે બજેટ અંદાજ હતો, જે સમગ્ર ગામના લાભ માટે હતો, અને જ્યારે કલ્પનાના કોઈપણ તબક્કે એવું માની શકાય નહીં કે સરપંચ તેમાં કોઈ અંગત હિત ધરાવતા હતા.

૧૨. ઉપરોક્ત પરિપ્રેક્ષ્યમાં વિચારણા કરતાં, આ કોર્ટને એવું જણાશે કે જિલ્લા

વિકાસ અધિકારી દ્વારા પસાર કરાયેલા હુકમ સામે હાલના અરજદાર દ્વારા કરાયેલો પડકાર કોઈપણ આધાર વિનાનો છે. કોઈપણ સંજોગોમાં આ કોર્ટને એવું જણાશે કે કલમ ૯૬ અન્ય બાબતોની સાથે એક સર્વગ્રાહી જોગવાઈ છે જે પ્રિસાઈડિંગ ઓફિસરને મતોની સમાનતાના તમામ કિસ્સાઓમાં બીજો અથવા કાસ્ટિંગ વોટ આપવાની પરવાનગી આપે છે અને જ્યારે એવું જણાય છે કે બીજા અથવા કાસ્ટિંગ વોટે પ્રિસાઈડિંગ ઓફિસર તરીકે સરપંચને કોઈ વધારાનો લાભ આપ્યો નથી, તેથી, સરપંચે વૈધાનિક જરૂરિયાતોનું પાલન કરવા માટે બજેટ અંદાજને મંજૂરી આપવાની દરખાસ્તની તરફેણમાં કાસ્ટિંગ વોટ આપ્યો માત્ર તે કારણસર, તે આપોઆપ ગેરકાયદે જાહેર થઈ શકે નહીં.

૧૩. ઉપરોક્ત અવલોકનો, ચર્ચા અને નિષ્કર્ષને ધ્યાનમાં રાખીને આ કોર્ટ માટે અરજી ગુણદોષ વિનાની હોવાથી નિષ્ફળ જવી જોઈએ અને આથી નકારી કાઢીને તેનો નિકાલ કરવામાં આવે છે.

(નિખિલ એસ. કરીયેલ, ન્યાયમૂર્તિ)

વાચ.એન. વ્યાસ

This judgment has been translated using an AI-assisted translation tool.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the

purpose of execution and implementation.

=====